

Uvod

Proti koncu druge svetovne vojne se je umaknilo nemško prebivalstvo iz Vojvodine z nemško vojsko. Večinoma so bili to sodelavci okupatorja, ki so tako zapustili svoje hiše, marsikateri mož ženo in otroke, vsi pa obširne komplekse rodovitne zemlje. Tako so nekatere vasi izgubile tudi nad polovico ali celo vse prebivalstvo. V ta izpraznjena naselja so se naselili po zakonu o kolonizaciji že konec leta 1945 in kasneje kolonisti iz vseh krajev naše države, med njimi v nemajhnem številu tudi Slovenci. Zlasti veliko Slovencev se je naselilo v pet banatskih naselij: Vršac, Gudurico, Veliko Gredo, Banatsko Plandište in Dužine. V prvih štirih naseljih jih je ostalo precej še do danes, v Dužinah pa so bile že leta 1960 samo še štiri slovenske družine, zaradi česar jih nisem vključil v obravnavo.

Velika oddaljenost omenjenih naselij je vzrok, da je ta sicer zanimiva snov prav slabo obdelana. Deloma je temu vzrok tudi pomanjkanje podatkov. Ker se je naseljevanje vršilo neposredno po drugi svetovni vojni, je bilo mnogo dokumentov o tem uničenih. Ljudje, ki so razpolagali z dokumenti in jih hranili, so se menjavali, le posamezniki so hranili spiske ali celoten material. Zato sem dobil popolne spiske kolonistov le v Veliki Gredi in Banatskem Plandištu. Vendar so tudi ti podatki dokaj skopi, saj razen poimenskega seznama in rojstnega kraja ne povedo ničesar. Zlasti pa je obžalovati pomanjkanje podatkov o zadnjem prebivališču kolonistov, kar je za nas v prvi vrsti zanimivo.

Prirodno okolje

Naselja, ki so jih poselili Slovenci v južnem Banatu, ležijo v prirodnem okolju, ki je dokaj raznoliko. Saj sega njih posest kar na tri različne pokrajinske predele: Vršačke planine na jugu, Alibunarsko-Vršačko ravan ter višji svet aluvialnih teras in platojev, ki to obdajajo.

Vršačke planine, katerih začetek je nad Vrščem, dosežejo v Guduričkem vrhu 641 m, kar je obenem najvišji vrh Vojvodine. Zgrajene so iz kristalastih skrilavcev, pobočja pa so prekrita s pontskimi in diluvialnimi nanosi, a nižji predeli predstavljajo diluvialne in alu-

vialne nanose (1, str. 12). Na zahod so se Vršačke planine pogreznile pod Alibunarsko-Vršačko ravan, na severu pa se ob tektonski liniji razteza 3 km širok jarek; to je Mali Vršački Rit.

Aluvialne ravnice so iz različnega materiala. V Malem Vršačkem Ritu je aluvij iz glinastih in peščenih sedimentov, ki so prekriti z novimi nanosi, katere so nanесли potoki z Vršačkih planin. V Alibunarsko-Vršački nižini, z nadmorsko višino 75–78 m, pa sestavlja

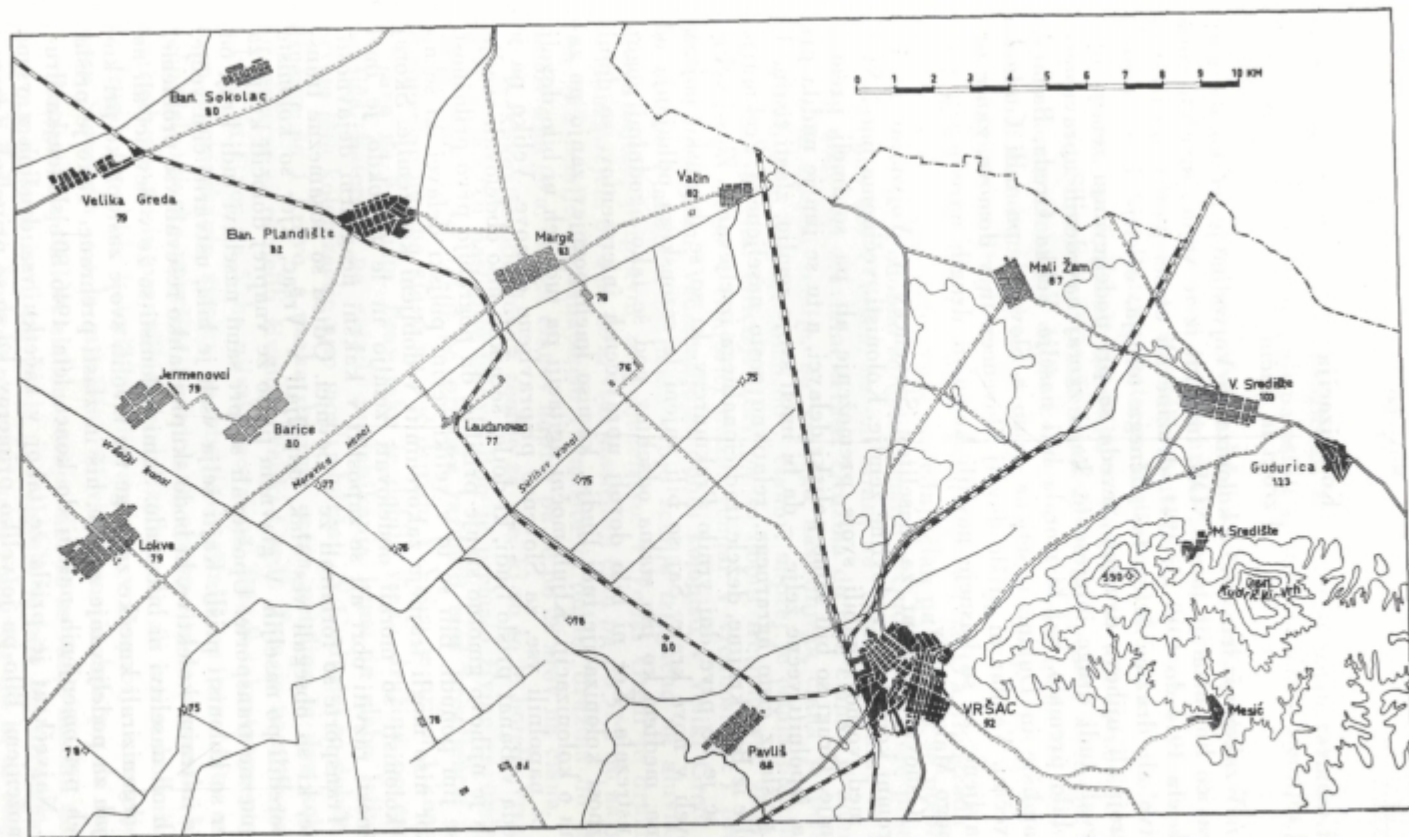

Slika 1. Vršačka kula, začetek Vršačkih planin nad Vrščem

vrhni sloj prav tako rumena glina, pod katero so vodonosni peščeni sloji (2, str. 39).

Alibunarsko-Vršačka ravan loči od Ilandžanske ravnine nekoliko višji svet aluvialne terase, ki poteka med Alibunarjem in Vatinom ter Seleušem in Banatskim Plandištem v smeri SV—JZ. Prav na tej višji aluvialni terasi ležita naselji Velika Greda in Banatsko Plandište, medtem ko ležijo Dužine že na njenem prehodu v aluvialno ravnico.

Iz omenjenih treh naselij se je vrnilo največ Slovencev kolonistov v Slovenijo, zlasti pa so hitro zapustili Dužine. Obširna ravan z mnogo bolj celinskim podnebjem, kot je v Sloveniji, je kolonistom povzročala velike težave. Poletja so vroča, po mesec ali več ne dežuje, zato je zrak suh in vroč. Sicer je na leto 315 vetrovnih dni, ki pa le še bolj zaostrejuje ekstreme. Pozimi piha košava, ki močno ohladi pokrajino, poleti pa veter vročino še stopnjuje (3, str. 41).

Situacijski načrt naselij Vršac, Gudurica, Velika Greda in Banatsko Plandište

Kolonizacija

Vzroki in način

V zakonu iz leta 1945 o kolonizaciji Vojvodine je rečeno, da imajo pravico kolonizacije borci NOB, invalidi iz te vojne, invalidi vojne od leta 1914 do 1918 ali 1941, družine ali otroci padlih partizanov, žrtve ali družine žrtev fašističnega terorja, oficirji JLA, narodni heroji ali njihove družine. Seveda so pri podeljevanju zemlje upoštevali tudi druge interesente, kajti zgoraj navedenih upravičencev je bilo premalo. Saj bi morala biti naselja Velika Greda, Banatsko Plandište in Dužine naseljena samo s Slovenci, pa tudi Gudurica v večini. Vendar ni prišlo dovolj Slovencev in v domove, zanje pripravljene, so se kasneje naselili kolonisti drugih narodnosti, zlasti mnogo Makedoncev.

Osnovni element za naselitev Slovencev v Vojvodini so bili ogromni kompleksi rodovitne zemlje. Kolonisti, večinoma borci NOB, so med vojno izgubili svoje premoženje ali pa so imeli premalo zemlje. Drugi so bili samo poljski delavci, a tu se jim je nudila prilika, izpolniti večne želje — da bi imeli svojo zemljo, zlasti tistim, ki so prišli iz čisto agrarnega, relativno gosto naseljenega Prekmurja. Dalje iz Bele krajine, dežele tradicionalnega izseljevanja. Zlasti veliko pa se je že prve dni vrnilo Prekmurcev, ki so se dejansko najteže živeli v nove kraje. Saj so bili vajeni le sezonskega odhajanja od doma, medtem ko jim stalna odselitev pod še tako ugodnimi pogoji ni ustrezala. Ker ni bilo dovolj upravičenih interesentov, so dobili možnost kolonizacije tudi ljudje, ki niso imeli pogojev zanj po zakonu o kolonizaciji. Kljub močni agitaciji pa tudi teh ni bilo dovolj, da bi napolnili vse, za Slovence pripravljene domove. Veliko pa je seveda v Banat prišlo ljudi, ki dotlej še nikoli niso obdelovali zemlje, a jih je njihovo gmotno stanje prisililo, da pograbijo prvo priložnost, ki se jim ponudi. Bili so to v veliki večini poljski delavci, ki se nikakor niso mogli trajneje zakoreniniti v dobljeni kos zemlje. Skoraj vsi kolonisti so morali obdelovati zemljo in le malokdo je imel možnost, razviti obrt ali se zaposliti v kakšni neagrarni dejavnosti.

Transporte so formirali že v Sevnici. Odtod so posamezne transporte, ki so obsegali ves vlak, odpeljali v Vršac, kjer so koloniste razporedili po naseljih. V glavnem pa so že vnaprej določili kraje za posamezne transporte. Upoštevali so pri sami naselitvi tudi kraj, od koder so kolonisti prišli. Kajti želja vseh je bila, ustvariti čim večje, trdne in trajne kolektive, ki bodo skupno lahko reševali vse probleme, ki jih ob naselitvi ni bilo malo. Sami kolonisti so že v Sevnici ali na poti organizirali kmečke zadruge ter izvolili svoje zastopnike pri komisijah za podeljevanje zemlje, hiš in zlasti prehrane. Tako je prišla v vseh pet omenjenih naselij do konca leta 1946 801 slovenska družina. Največkrat je prišla že takoj v začetku vsa družina z vsem premoženjem. Bilo pa je veliko primerov, ko so se pripeljali s trans-

portom posamezniki, da so si ogledali kraje ter spoznali razmere in nato odšli po svoje družine, ali pa ostali v Sloveniji. Zlasti slednjih je bilo precej.

Ob prihodu v kraj naselitve so dobili kolonisti zemljo, hiše, živino in celo opremo, obleko ter seveda hrano. Že to, da so dobili ob prihodu oblačilo in osnovni inventar, nam pove, da so bili naseljenci v veliki meri žrtve fašizma, katerim ni po vojni skoraj nič ostalo.

Kolonisti so formirali komisije, v katerih so bili domačini ter predstavniki Slovencev. V vsakem naselju je bila po ena komisija, ki je popolnoma svobodno delila kolonistom dobrine glede na število družinskih članov na eni ter glede na površino zemlje, število hiš in količino hrane na drugi strani.

V Vršču je dobila družina do dveh članov 1 ha 15 a vinograda in 2 ha 50 a njivske površine. Vsak naslednji član pa je dobil še po 57 a njivske površine. Podobno so delili zemljo v Gudurici, katere posest sega, podobno kot v Vršču, na eni strani na Vršačke planine in na drugi na nižji svet aluvialne terase. Družina do treh članov je dobila ohišnico in 2,50 ha zemlje, na vsakega naslednjega člana je prišlo nadaljnjih 28 a. Vendar samo do 7 članov, naprej je ostala površina prejete zemlje ista. Oficirji JLA pa so dobili tretjino več zemlje. Tudi vinograde so v Gudurici delili, vendar v vrednosti 3 : 1 proti ostalemu zemljišču. Več zemlje so dobili kolonisti v Veliki Gredi in Banatskem Plandištu, ki imata svojo zemljo izključno na aluvialni terasi, najbolj pripravi za poljedelstvo. V Veliki Gredi je družina s 4 člani prejela do 4 ha 60 a, vsak naslednji član pa po 57 a do največ 8 ha 90 a zemlje. V Banatskem Plandištu je dobila družina do treh članov 4 ha 60 a, od pet članov naprej pa še po 28 arov na člana.

Vsekakor je bilo dovolj zemlje za vse, ki so jo le hoteli. Vendar so že v začetku nastopile težave. Bilo je premalo živine za obdelovanje. Tudi to so takoj po prihodu razdelili med priseljence, a je prišla samo po ena glava na več družin. V Vršču je prišel 1 konj in 1 krava na 5 družin. Prav tako je dobila vsaka družina po enega prašiča, katerega pa zaradi pomanjkanja krme in slabe letine v prvem letu kolonizacije niso mogli obdržati. V Gudurici so dobile tri družine po 1 kravo, a vsaka družina enega petelina in dve kokoši. Drugače so si razdelili živino v Veliki Gredi. Tam je namreč prišel 1 konj in 1 voz na 57 ha njivske površine. Zaradi takratnega popolnega pomanjkanja strojev za obdelavo zemlje so prva leta ostali večji deli njivske površine neobdelani, oziroma so se slovenski kolonisti odseljevali in prepuščali zemljo zadržugam ali novim kolonistom iz drugih republik, katerih naseljevanje je, v nasprotju z naseljevanjem Slovencev, ostalo množično še vsa kasnejša leta pa do danes.

Mnogo hiš je bilo v slabem stanju. Ker so se vanje naselili domačini in nekolonisti, ali pa jih le uporabljali, je bilo hiš premalo. Da bi ostali kolonisti čimbolj povezani med seboj ter da bi si olajšali

bivanje v novih krajih, so jih naseljevali strnjeno. Izjema je Vršac, kjer tega ni bilo mogoče storiti. V Gudurici so Slovenci naseljeni v nekaterih glavnih ulicah, ki so bile v času kolonizacije izključno slovenske, kar pričajo še danes imena ulic: Prešernova ulica, Župančičeva ulica, Cankarjeva ulica, Gordanova ulica in Komandanta Staneta ulica. Podobno je bilo v Veliki Gredi. Slovenci so se tukaj naselili v dveh glavnih ulicah, Titovi in Prešernovi. V Banatskem Plandištu, kamor je prišlo manj Slovencev, so le-ti poselili nekatere stranske ulice, medtem ko so glavno cesto, ki je bila prav tako rezervirana zanje, poselili z Makedonci, ker naši niso prišli. Navedene ulice so bile naseljene samo s Slovenci, žal pa so vrnitve v Slovenijo to enotnost kmalu zrahljale.

Število ter čas migracij

Današnje slovensko prebivalstvo Gudurice, Velike Grede in Banatskega Plandišta lahko po času naselitve razdelimo v dve skupini. Slovence v Vršču pa celo v tri. Daleč najmočnejšo skupino s preko 95 % priseljencev sestavljajo kolonisti, ki so prišli leta 1945 in do sredine leta 1946. Ti so prihajali dosledno s transporti, torej skupinsko. Drugo skupino pa sestavljajo kolonisti, ki so prišli po tem obdobju vse do danes. Bili so to večinoma posamezniki brez družin, ki so prišli h kaki slovenski družini v omenjenih naseljih ter čakali prve priložnosti, da se vselijo v hišo kakega povratnika in na isti način dobijo ali pa kupijo od zadruga zemljo. Največ priseljencev po letu 1946 je prišlo v Vršac. Vendar to niso kolonisti, temveč uslužbenci in kvalificirani delavci, ki se udeležujejo v tamkajšnji industriji. V Vršču je bilo tudi že pred vojno nekaj naseljencev, ki so po številu prav neznatni. Pretežna večina kolonistov je torej prišla s transporti leta 1945 in 1946.

V Vršac se je priselilo v tem obdobju 250 družin. V tolikem številu zlasti zato, ker so šli vsi transporti skozi to mesto ali pa so se v njem nekaj dni zadržali in se je marsikateri kolonist, ki je bil določen za drugo naselje, naselil enostavno v Vršču.

Največ Slovencev je prišlo v Gudurico, in sicer 280 družin v petih transportih. Transporti so prihajali: prvi novembra 1945, drugi februarja 1946, tretji februarja, četrti marca in peti, zadnji, maja 1946.

V Veliko Gredo je prišlo 6 transportov; če štejemo sem še družine, ki so prišle posamezno, je čas in število njihovega prihoda naslednji:

1. Prvi transport: 24. novembra 1945, 18 družin z 61 člani.
2. Drugi transport: 23. decembra 1945, 10 družin s 34 člani.
3. Dne 18. januarja 1946 je prišla ena družina s 13 člani.
4. Tretji transport: 27. januarja 1946, 14 družin s 46 člani.
5. Dne 5. februarja 1946 je prišla ena družina s 13 člani.

6. Četrti transport: 19. februarja 1946, 26 družin s 125 člani.
7. Peti transport: 2. marca 1946, 12 družin s 53 člani.
8. Dne 3. marca 1946 je prišla ena družina s tremi člani.
9. Šesti transport: 10. marca 1946, 16 družin s 47 člani.

V 4-mesečnem obdobju od 24. novembra 1945 do 10. marca 1946 je prišlo v Veliko Gredo vsega skupaj 99 družin s 395 člani.

Slika 2. Gudurica, v ozadju Vršačke planine

Več družin kot v Veliko Gredo je prišlo v Banatsko Plandište, in sicer vsega 112 družin s 452 člani v razdobju od septembra 1945 do septembra 1946.

1. Septembra 1945: ena družina z 9 člani.
2. Novembra 1945: 28 družin s 111 člani.
3. Decembra 1945: 20 družin s 76 člani.
4. Februarja 1946: 12 družin z 49 člani.
5. Marca 1946: 42 družin s 169 člani.
6. Aprila 1946: dve družini z 8 člani.
7. Septembra 1946: 4 družine s 23 člani.

V vsa naselja, če dodamo še Dužine, je prišla do konca leta 1946 801 slovenska družina. Če bi prišli vsi, ki so se za kolonizacijo priglasili, bi bilo to število še večje. Saj je bilo mnogo družin, ki so

poslale po enega člana na ogled in se nato na njegovo ugovarjanje niso kolonizirale. Še več pa je takih, ki so se z vso družino vrnili takoj — nekateri še isti mesec ali v prvem letu po naselitvi.

Tako je ta končna slika naselitve Slovencev po naseljih v JV Banatu odraz prirodnih razmer. V Gudurico se je naselilo 34,9 % kolonistov, v Vršac 31,3 %, v Banatsko Plandište 13,9 %, v Veliko Gredo 12,4 % in v Dužine 7,5 % od vseh kolonistov-Slovencev v ta naselja. Zato nas ne preseneča, da so ostali številni domovi, namenjeni Slovincem v Veliki Gredi in Banatskem Plandištu, prazni. Nasprotno so pa napolnili, če že ne takoj, pa s kasnejšimi selitvami, Gudurico in Vršac iz ostalih naselij. Pripovedujejo, da se je večina Slovencev iz Dužin preselila v Gudurico, a žal za to notranje preseljevanje ni prav nobenih podatkov. Razen ugodnejših prirodnih pogojev je bila tudi možnost zaposlitve v nekmetijskih panogah v Vršču in Gudurici največja. Zato so še danes prav v nižinskih naseljih Slovenci najbolj številni trdni kmetje. Nasprotno pa je v Gudurici in v Vršču še precej mladih Slovencev, ki so imeli možnost, zaposliti se v bližnjem Vršču. Prav zaradi tega je delež mladih ljudi večji v obeh naseljih pod Vršačkimi planinami.

Smeri migracije

Zaradi skopih podatkov mi je uspelo le za 1495 Slovencev ugotoviti, od kod so se priselili. Kraj rojstva mi je znan še za manjše število. Vsi podatki so iz knjige državljanstva, katero pa so pričeli pisati šele leta 1950. Torej večina podatkov za ljudi, ki so odšli iz obravnavanih naselij že pred letom 1950, ni znana. Škoda je pač toliko manjša, kolikor doseljencev, ki so se vrnili takoj ali po krajšem času, nikakor ne moremo šteti med prave koloniste.

Pregled števila doseljenih po posameznih okrajih SRS (po razdelitvi na okraje leta 1955) ter iz drugih republik.

Okraj	kolonistov	%	družin	%
1. Ljubljana	258	17,2	80	19,2
2. Celje	203	13,6	53	12,7
3. Trbovlje	189	12,6	53	12,7
4. Novo mesto	182	12,2	65	15,4
5. Maribor	162	10,7	40	9,6
6. Murska Sobota	161	10,7	42	10,1
7. Kranj	89	5,9	25	5,9
8. Koper	35	2,2	9	2,1
9. Gorica	31	2,1	12	2,9
10. Kočevje	16	1,	4	0,9
11. Iz Srbije	70	4,7	32	7,7
12. Iz Makedonije	54	3,7	13	3,5

Okraj	kolonistov	%	družin	%
13. Iz Hrvaške	21	1,4	10	2,4
14. Iz BiH	6	0,4	2	0,5
15. Iz Trsta	19	1,2	6	1,4

Pregled naselij, od koder so kolonizirani Slovenci.

Okraj Ljubljana

	kolonistov	družin		kolonistov	družin
Cerknica	30	7	Borovnica	5	1
Ljubljana	22	12	Dolenja vas	5	2
Šmarje	16	3	Laze	5	1
Vače	14	5	Mošenik	5	1
Smartno	11	1	Rakek	4	2
Mengeš	11	2	Sv. Vid	4	1
Markovec	11	2	Hotedršica	4	1
Grahovo	10	4	Škrilje	4	2
Potok	8	3	Preserje	4	2
Žirovše	8	3	Stari trg	4	1
Kozarje	8	2	Vir	4	1
Mala Štanga	7	1	Litija	3	1
Podpeč	7	1	Kostrevnica	2	1
Grekovec	7	1	Kriška vas	2	1
Dolnje Jezero	6	3	Selšček	2	1
Vižmarje	7	1	Škofja Loka	1	1
Kamnik	5	2	Vrhnika	1	1
Rakitno	5	2	Laze	1	1
Dobeno	5	2	Gorenji Ig	1	1

Iz okraja Celje

	kolonistov	družin		kolonistov	družin
Celje	20	5	Šoštanj	5	1
Pilštanj	15	5	Megojnice	5	1
Vojnik	12	2	Lemberg	5	1
Spodnja Hudinja	11	2	Žegar	4	1
Polzela	11	1	Konjice	2	1
Smartno	10	4	Jurklošter	4	2
Kalobje	10	2	Loče	4	1
Marija Gradec	9	2	Dramlje	4	1
Luče	9	1	Laško	4	2
Šmarje	8	3	Loke	3	2
Skofija	8	1	Parižlje	3	2
Gaberno	6	1	Sv. Jurij	3	1
Vojsko	6	1	Šentpeter	3	3
Gornji Grad	6	2	Grobelno	2	1
Mozirje	6	1	Paridol	2	1
Trobni Dol	5	1			

Iz okraja Trbovlje

	kolonistov	družin		kolonistov	družin
Brežice	38	11	Vranje	1	1
Zagorje	24	4	Dovško	1	1
Bizeljsko	6	1	Brestanica	1	1
Radeče	5	1	Studeneč	5	2
Zidani most	14	5	Loka	4	2
Trbovlje	10	2	Rimske Toplice	4	1
Sv. Jedert	8	2	Gabersko	4	1
Izlake	8	1	Izvir	5	1
Globoko	7	5	Dobrava	2	1
Libno	7	1	Leskovec	2	1
Žejno	7	1	Krško	2	1
Dol. Skopice	7	1	Veliki Podlog	2	1
Sentgotard	6	1	Gorica	1	1
Lisca	6	1	Blatno	1	1
Podsreda	2	1			

Iz okraja Novo mesto

	kolonistov	družin		kolonistov	družin
Sentrupert	17	5	Škovec	5	1
Lopata	16	4	Vinica	5	1
Bojanja vas	16	6	Trebnje	2	2
Gaberje	12	4	Primskovo	2	1
Nemška vas	12	2	Dobrníč	2	1
Novo mesto	7	5	Čatež	2	1
Oštrc	7	1	Črnomelj	2	1
Radovica	7	1	Zapudje	2	1
Jelševnik	6	1	Kot	2	1
Dobrava	5	1	Žabja vas	2	1
Rakovec	5	1	Brezovica	2	1
Brusnice	5	5	Dolnje Kamence	2	1
Gotna vas	4	2	Koprivnik	2	1
Metlika	4	1	Ajdovec	2	1
Vidine	4	1	Črmošnjice	1	1
Svibnik	4	1	Veliki Kal	1	1
Hrast	3	1	Črešnjevec	1	1
Mirna peč	3	1	Ičakovci	1	1
Mala Strmica	3	1	Križevska vas	1	1
Škemlovec	3	1	Žuniči	1	1

Iz okraja Maribor

	kolonistov	družin		kolonistov	družin
Črna	21	4	Podvinci	10	2
Ožbalt	12	4	Podgorje	10	2

Kolonizacija Slovencev v Banatu

	kolonistov	družin		kolonistov	družin
Sv. Barbara	9	1	Zavrč	4	1
Selnica	9	1	Sv. Lenart	4	1
Paradiž	8	1	Sv. Marjeta	4	1
Sv. Jurij	8	2	Maribor	5	3
Ptuj	8	3	Senežci	3	1
Ormož	7	1	Majšperk	3	1
Vičanci	6	1	Mala Nedelja	3	1
Turnišče	5	2	Kamnica	3	1
Selnica	5	1	Oplotnica	2	1
Zamošani	4	1	Apače	1	1
Poljčane	4	1	Stoperce	1	1

Iz okraja Murska Sobota

	kolonistov	družin		kolonistov	družin
Dolnja Bistrica	51	13	Boračevo	5	1
Lendava	35	7	Murska Sobota	2	1
Černelavci	19	4	Ivanovci	1	1
Mostje	15	4	Ižakovci	1	1
Kamovci	10	2	Ljutomer	1	1
Slatina Radenci	9	1	Markovci	1	1
Gederovci	5	1	Kušanovci	1	1
Velika Polana	3	1	Puconci	1	1
Žustje	3	1			

Iz okraja Kranj

	kolonistov	družin		kolonistov	družin
Jesenice	26	6	Mojstrana	2	1
Blejska Dobrava	16	3	Tržič	2	2
Kočna	6	2	Duplje	2	1
Dobrava	6	1	Radovljica	2	1
Dovje	5	1	Cerklje	1	1
Krnica	5	1	Gorje	3	1
Gorenje	4	1	Hrastje	3	1
Rovte	3	1	Kranj	1	1
Zeje	2	1			

Iz okraja Koper

	kolonistov	družin		kolonistov	družin
Koper	7	2	Gažon	5	1
Žirje	7	2	Šmarje	5	1
Škofije	5	1	Sežana	4	2

Iz okraja Gorica

	kolonistov	družin		kolonistov	družin
Gorica	19	5	Gorje	1	1
Bilje	5	1	Kneža	1	1
Prvačina	2	1	Lome	1	1
Vrtojba	2	2			

Iz okraja Kočevje

	kolonistov	družin		kolonistov	družin
Kočevje	6	1	Koprivnik	5	1
Turjak	6	1	Mozelj	1	1

Po zgoraj navedenih podatkih vidimo, da so se v štiri banatska naselja naselili kolonisti iz 218 slovenskih naselij, razen tega pa še priseljenci iz vseh ostalih republik, razen Črne gore. Morda bi bilo bolje tukaj razdeliti doseljene po geografskih enotah, ne pa po administrativnih enotah — okrajih. Vendar bi tudi te večje geografske enote bile še vedno prevelike za realen in za nekatera značilna področja zares instruktiven prikaz preselitve v Banat. Tako ne bi mogli upoštevati Pomurja kot celote, saj je bilo izseljevanje iz Prekmurja mnogo močnejše kakor iz Pomurske Prlekije. Prav tako je že Prekmurje samo dalo različno število kolonistov; skoraj nič jih ni bilo z Goričkega, iz ostalih pokrajin Prekmurja pa zelo veliko. Seveda pa bi dobili morda ponekod drugačno sliko, če bi bili na razpolago podatki za prav vse koloniste, ki so vsaj po eno leto preživeli v Banatu. Še veliko več pa bi jih pokazalo seveda štetje vseh, ki so odšli na pot, pa čeprav so se kasneje naselili v druge kraje Slovenije ali države.

Največ kolonistov je iz okraja Ljubljana, in sicer 19,2 % vseh družin s 17,2 % vseh kolonistov. Kolonisti iz tega okraja so se odselili iz 38 naselij; največ iz Cerknice — 30, iz Ljubljane 22, iz Šmarja 16, z Vač 14, iz Šmartnega 11, iz Mengša 11 kolonistov. Tolikšnemu številu iz ljubljanskega okraja je vzrok nedvomno močna propaganda in pa seveda socialni problemi, kar velja posebno za veliki delež kolonistov iz okolice Cerknice, 25 % vseh družin in 23,6 % vseh kolonistov ljubljanskega okraja. Veliko pa je bilo odhajanje zlasti iz krajev brez ali s slabo razvito industrijo. Zato se tudi ni čuditi sorazmerno velikemu številu kolonistov iz Ljubljane in bližnje okolice in še nekaterih drugih slovenskih mest, v nasprotju z Mariborom, kjer je nudila industrija neprimerno več možnost zaposlitve mestnemu prebivalstvu in okoličanom. Zato ni naključje, da je večje število kolonistov odšlo iz Banata za leto ali dve na delo prav v Maribor. S tem so si ob dvojnem zaslužku ekonomsko opomogli od začetnih težav.

Kolonisti ljubljanskega okraja so se naselili po številu v naslednja banatska naselja: 163 v Veliko Gredo, 58 v Banatsko Plan-

dište, 29 v Vršac in 8 v Gudurico. Tako je bilo stanje ob času same kolonizacije. Kasnejše preselitve iz naselja v naselje so to sliko precej spremenile. Kolonisti, ki so zapustili zemljo v enem naselju, so dobili prav toliko zemlje v kraju, kamor so se preselili. To pa samo v okviru teh štirih, s Slovenci koloniziranih naselij.

Iz celjskega okraja je prišlo v omenjena naselja 12,7 % vseh koloniziranih slovenskih družin s 13,6 % kolonistov. To je v primerjavi z ostalimi, gospodarsko manj razvitimi okraji, dokaj veliko, zlasti še, če primerjamo število z murskosoboškimi in novomeškimi okrajem. Od tod so se naselili kolonisti v 31 naselij. Največ se jih je priselilo iz Celja — 20, Pilštajna 13, Vojnika 12, Sp. Hudinje 11, Polzele 11 kolonistov. Največ kolonistov iz celjskega okraja se je naselilo v Banatsko Plandište — 122, Veliko Gredo 61, Gudurico 13 in Vršac 10.

Ne mnogo manj kolonistov je prišlo iz trboveljskega okraja. Pravzaprav to ne preseneča, ker je obsegal ta kraj samo dolino in kraje blizu Savske doline ter Brežiško-krške nižine na obeh straneh Save vse do republiške meje. Tukaj so pa tudi večja naselja, ki so v večini primerov dajala večji delež kolonistov. Zato tudi ne preseneča takšno majhno število kolonistov, ki so se navezali na zemljo in kot kmetje uspeli ter ostali do sedaj v Banatu. Iz trboveljskega okraja je prišlo 12,7 % vseh družin in 12,6 % vseh kolonistov, in to iz 30 naselij. Od tega največ iz Brežic — 38, iz Zagorja 24, Zidanega mosta 14 in iz Trbovelj 10. Po naseljih, v katera so se ti naselili, je bilo stanje naslednje: v Veliko Gredo 76, v Banatsko Plandište 48, v Gudurico 46 in v Vršac 17 kolonistov.

Vsekakor je največ kolonistov prišlo iz murskosoboškega in novomeškega okraja. Vendar so se prav ti v največji meri in najhitreje vračali v Slovenijo ali pa odšli v druge republike. Znani so podatki le za 65 družin s 182 kolonisti iz novomeškega okraja, kar znaša 15,8 % vseh družin in 12,2 % vseh kolonistov. Medtem ko so se iz drugih okrajev selili kolonisti v večjem številu iz posameznih naselij, so se iz novomeškega iz več naselij, a le po ena družina. Izselili so se iz 41 naselij, in sicer iz Šentruperta 17, Lopate 16, Bojanje vasi 16, Gaberja 12, Nemške vasi 12. Največ kolonistov iz okraja Novo mesto se je naselilo v Gudurici — 92, manj v veliki Gredi — 62 in zelo malo v Vršču — 18 ter v Banatskem Plandištu 10.

Iz okraja Maribor je 9,6 % vseh družin in 10,7 % vseh kolonistov. Največ kolonistov je iz okolice Ptuja, kar je spričo takratne ekonomske situacije popolnoma razumljivo. Še pred desetimi leti, ko so se nekatere velike obrtne delavnice spremenile v industrijska podjetja, je bil Ptuj brez možnosti za zaposlitev okoliškega prebivalstva. Novo nastajajoča tovarna in naselje v Kidričevem sta pritegnila delovno silo predvsem z Dravskega polja in Slovenskih goric ter je zato tudi delež kolonistov iz teh krajev manjši. Največ jih je iz najožje okolice Ptuja in iz naselij vzhodno od tod.

Če pogledamo vsa večja mesta v Sloveniji, je Maribor edini med njimi, od koder ni odšlo več kot deset kolonistov, še celo veliko manj, kar velja tudi za njegovo okolico. V tem primeru vidimo tudi enega izmed vzrokov za kolonizacijo Slovencev v Vojvodino. Zato ni naključje, da je prišlo več kolonistov na delo v Maribor, čeprav samo za leto ali dve, in se jih nato vrnilo v Banat.

Največ kolonistov iz mariborskega okraja je iz Črne — 21, Ožbalta 12, Podvincev 10, Podgorja 10. Prišli so kolonisti iz 27 naselij, največ v Banatsko Plandište — 77, zatem v Gudurico — 65, mnogo manj v Veliko Gredo — 15 in v Vršac 5.

Skoraj enako je število kolonistov iz murskosoboškega okraja. Največ jih je iz JV Prekmurja, najmanj pa z Goričkega. Vendar so se prav kolonisti iz tega okraja vračali v največjem številu. Izvedel sem, da je leta 1946 odšlo nazaj v Slovenijo naenkrat kar 40 družin iz Prekmurja. Zato sklepam, da je prav iz tega okraja daleč največ kolonistov, katerih prihoda nimam zabeleženega, ker so se prehitro vrnili. Iz tega okraja je prišlo 10,1 % vseh družin z 10,7 % vseh kolonistov v obravnavana štiri naselja. Prišli so iz 17 naselij, največ iz Dolnje Bistrice — 51, Dolnje Lendave 35, Črmošnjic 19, Mostja 12. Naselili so se v Gudurici — 73, v Banatskem Plandištu 48, v Vršču 40, v Veliki Gredi nobeden.

Mnogo manj kolonistov je prišlo v Banat iz ostalih okrajev, zlasti iz okrajev Gorica in Kočevje. Sicer pa jih je bilo več prijavljenih iz teh okrajev in so bili zanje že rezervirani domovi, kakor sem že omenil za Banatsko Plandište, vendar niso prispeli.

Iz okraja Kranj se je priselilo 5,9 % vseh koloniziranih družin z istim odstotkom posameznikov. Ti kolonisti so bili iz 17 naselij, zlasti iz ožje okolice Jesenic: Jesenice 26, Dobrava 16. Od tod jih je odšlo največ v Veliko Gredo — 42, Banatsko plandište 35 in Vršac 12.

Zelo malo je bilo kolonistov iz ostalih krajev. Iz okraja Koper le 33, iz Gorice 31, iz Kočevja 16, kar dá skupaj 5,1 % vseh družin in 5,3 % vseh kolonistov v štiri banatska naselja. Sicer pa je majhno število kolonistov iz teh okrajev razumljivo glede na našo zahodno mejo takoj po drugi svetovni vojni ter na precejšnjo izpraznjenost Kočevskega.

Kakor smo videli iz navedenega, je bila večina kolonistov razdeljena v banatska naselja po krajih, od koder so prišli. Razporeditev kolonistov je vodila težnja, ustvariti si čim trdnješo enoto v novem okolju, kar bi jim moralno pa tudi materialno pomagalo. Že takoj prve dni je bilo mnogo mešanja ter selitev iz naselja v naselje. Prav kmalu so kolonisti skoraj izpraznili Dužine; veliko je bilo število tistih, ki so se preselili iz Dužin, Banatskega Plandišta in Velike Grede v Vršac in Gudurico. Valovita pokrajina puhličnega platoja s slikovitimi Vršačkimi planinami, katerih najvišji vrh, visok 641 m, se dviguje tik nad Gudurico, jim je mnogo bolj ugajala kot ostala ravninska naselja.

Kakor sem že omenil, bi bila primerjava med rojstnimi kraji kolonistov in kraji, od koder so se priselili v Banat, silno zanimiva. Žal sem zbral rojstne podatke le za 1188 kolonistov, kar je za 307 manj, kot jih imam za zadnje bivališče kolonistov pred kolonizacijo. Kljub temu pa podajam vsaj kratek pregled rojstnih krajev. V glavnem so to podatki za koloniste, za katere je znan kraj zadnjega bivališča. Pa že ta pregled kraja rojstev nam pokaže precejšnjo razliko med kraji, od koder so se Slovenci naseljevali v Banat.

Pregled števila doseljenih po rojstnih krajih, zaokroženo na okraje SRS ter ostale republike države, je naslednji:

Okraj	kolonistov	ali %
1. Ljubljana	183	15,4
2. Celje	175	14,7
3. Trbovlje	140	11,9
4. Novo mesto	139	11,9
5. Maribor	125	10,5
6. Gorica	109	9,2
7. Murska Sobota	104	8,9
8. Koper	54	4,6
9. Kranj	20	1,7
10. Kočevje	4	0,3
11. Iz Trsta	31	2,6
12. Iz Hrvaške	29	2,5
13. Iz Srbije	23	1,9
14. Iz Makedonije	18	1,5
15. Iz Avstrije	11	0,9
16. Iz Francije	7	0,6
17. Iz BiH	5	0,4
18. Iz Nemčije	5	0,4
19. Iz Italije	3	0,2
20. Iz Rusije	1	0,1
21. Iz ČSSR	1	0,1
22. Iz Belgije	1	0,1

Tudi po rojstnem kraju je največ kolonistov iz ljubljanskega okraja, in to 15,4 % vseh. Vseh teh 183 kolonistov je bilo rojenih v 48 naseljih. Največ v Ljubljani — 35, v Grahovem 11, v Mali Štangi 11, v Šmarju, Rakitni in Jezeru po 10 itd.

Prav tolikšno število naselji — 48 predstavlja rojstni kraj kolonistov iz celjskega okraja, katerih je 14,7 % od vseh kolonistov. Največ jih je bilo rojenih v Celju — 17, v Zagorju 14, v Lučah 12, na Polzeli in v Pilštajnu po 10 itd.

V okraju Trbovlje je bilo rojenih 11,9 % vseh kolonistov, in to prav tako v 48 naseljih. V Dobravi 17, v Brežicah 9, v Krškem, Loki pri Zidanem mostu in Trbovljah po 8 itd.

Enak odstotek kolonistov je rojenih v okraju Novo mesto. Število vseh rojstnih krajev pa znaša tukaj kar 62, zlasti zato, ker je skoraj vsaka belokranjska vas dala po kakšnega kolonista, v glavnem borca NOB. Največ, in sicer po 14, jih je bilo rojenih v Bojanji vasi in Gaberju, v Novem mestu 11 itd.

V mariborskem okraju se je rodilo 10,5 % vseh kolonistov, in to v 46 naseljih. Največ v Mariboru — 13, v Oplotnici 8, v Šentlenartu 7 kolonistov itd.

Iz drugih okrajev je bilo rojenih največ kolonistov v Gorici — 18, v Dolnji Bistrici 35, v Lendavi 17, v Kopru 19, v Sežani 10 in na Jesenicah 9.

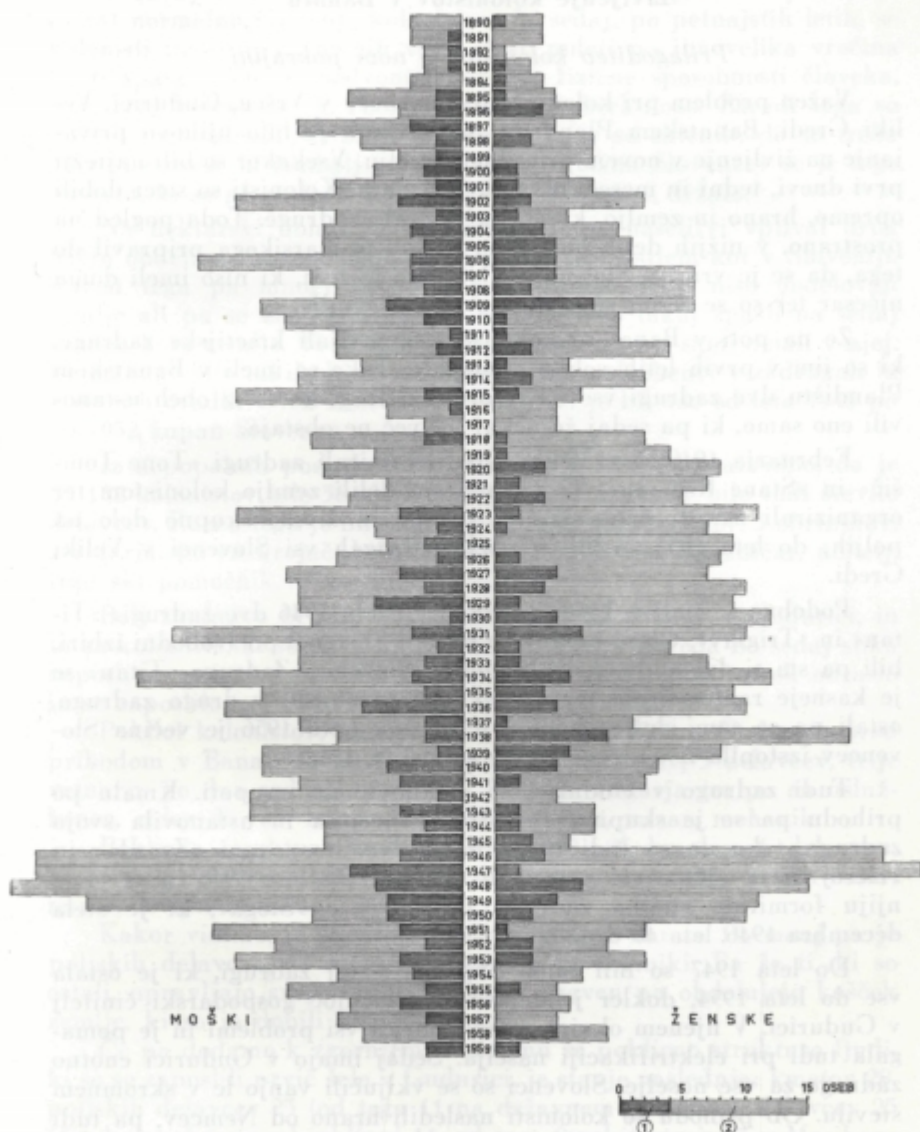
Prav zanimiv je podatek, koliko je število rojstnih krajev kolonistov večje kakor pa število krajev njihovega zadnjega bivališča, pa čeprav je za slednje več podatkov. Saj so bili kolonisti rojeni kar v 335 naseljih, a so prišli le iz 184 naselij; torej so bili to razen poljskih delavcev v veliki meri nekvalificirani delavci.

Starostna struktura kolonistov

Za splošno karakteristiko, uspeh ter posledice kolonizacije je prav tako važna starostna struktura kolonistov. Doceljenci v Banatu so dobili dokaj velike obdelovalne površine, ki jih je v celoti lahko obdelovala samo družina s člani, zmožnimi večjega fizičnega napora. Teh je bilo ob prihodu dovolj, vendar jih danes že močno primanjkuje. Vzrok pomanjkanja je odhajanje kolonistov domov, majhno število rojstev v vojnih letih ter odhajanje mlajše delovne sile z zemlje.

Za koloniste v štirih banatskih naseljih: Vršču, Gudurici, Veliki Gredi in Banatskem Plandištu je znanih za 1946. leto 1368 rojstnih letnic, od tega 661 za moške in 707 za ženske. Razdelil sem jih v tri skupine glede na delovno sposobnost ob času kolonizacije. Do leta 1895 je bilo rojenih 109 ali 7,9 % vseh kolonistov, in sicer 62 ali 9,4 % vseh moških in 47 ali 6,6 % vseh žensk. Ob kolonizaciji so bili ti kolonisti stari 50 let in več ter jih je bilo takrat v primerjavi z ostalimi letniki najmanj. Zato je tudi razumljivo, da je bilo delovne sile dovolj, da pa je primanjkovalo tehničnih sredstev za obdelovanje zemlje. Največ je bilo kolonistov, rojenih med leti 1895 in 1930. Bilo jih je 769 ali 56,2 %, od tega 353 moških in 416 žensk. Leta 1946 in še kasneje ni bilo možnosti zaposlitve ali pa je bila zelo majhna. Zato je bilo poljske delovne sile v glavnem dovolj. Primanjkovalo je je tistim družinam, katerih moški so odšli za delom v Slovenijo.

Koloniste, rojene v letih 1930 do 1945, sem štel v tretjo skupino, ki šteje 490 ali 35,9 % vseh kolonistov. Od tega je bilo 246 ali 37,2 % moških in 244 ali 54,5 % žensk. Največ kolonistov je bilo rojenih leta 1934, in sicer 48. Zelo malo pa je bilo rojenih v letih druge svetovne vojne: 1941 — 25, 1942 — 22, 1943 — 25, 1944 — 19 in 1945 le 17.

Starostna struktura slovenskih kolonistov v Vršču, Veliki Gredi, Gudurici in Banatskem Plandištu

1. Starostna struktura kolonistov, ki so bili še marca 1960 v Banatu. --
2. Starostna struktura kolonistov leta 1946

Življenje kolonistov v Banatu

Prilagoditev kolonistov v novi pokrajini

Važen problem pri kolonizaciji Slovencev v Vršču, Gudurici, Veliki Gredi, Banatskem Plandištu in Dužinah je bilo njihovo privajanje na življenje v novem naravnem okolju. Vsekakor so bili najtežji prvi dnevi, tedni in meseci bivanja v Banatu. Kolonisti so sicer dobili opremo, hrano in zemljo, ki so jim jo orale zadruge. Toda pogled na prostrano, v nižjih delih mokrotno ravan, je marsikoga pripravil do tega, da se je vrnil v Slovenijo. Ostali so le tisti, ki niso imeli doma ničesar ter so se resno zagrizli v svoj kos zemlje.

Že na poti v Banat so kolonisti ustanavljali kmetijske zadruge, ki so jim v prvih letih veliko pomagale. Tako so imeli v Banatskem Plandištu dve zadrugi vse do reforme zadrug, ko so iz obeh ustanovili eno samo, ki pa sedaj že nekaj let več ne obstaja.

Februarja 1946 so v Veliki Gredi formirali zadrugi »Tone Tomšič« in »Stane Rozman«. Ti zadrugi sta delili zemljo kolonistom ter organizirali zaradi pomanjkanja strojev in živine skupno delo na poljih; do leta 1953 so bili v obeh zadrugah vsi Slovenci v Veliki Gredi.

Podobno so tudi v Vršču organizirali leta 1946 dve zadrugi: »Titan« in »Triglav«. Člani zadrug so postali Slovenci po svobodni izbiri, bili pa sta ti dve zadrugi izključno za Slovence. Zadruga »Titan« se je kasneje razformirala ter so nekateri prestopili v drugo zadrugo, ostali pa so sami dalje obdelovali zemljo. Leta 1956 je večina Slovencev izstopila iz zadruge ter se zaposlila drugje.

Tudi zadrugo v Gudurici so ustanovili že na poti. Kmalu po prihodu pa se je skupina Primorcev odcepila in ustanovila svojo zadrugo, tako da so tudi tukaj imeli dve, imenovani »Zvezda« in »Heroj Stane«. Obe sta prenehali obstajati že leta 1946 in se je iz njiju formirala enotna zadruga za Slovence »Sloga«, ki je štela decembra 1946. leta 40 družin.

Do leta 1947 so bili samo Slovenci v tej zadrugi, ki je ostala vse do leta 1954, dokler je delovala, odločujoč gospodarski činitelj v Gudurici. V njenem okviru so se reševali vsi problemi in je pomagala tudi pri elektrifikaciji naselja. Sedaj imajo v Gudurici enotno zadrugo za vse naselje. Slovenci so se vključili vanjo le v skromnem številu. Ob prihodu so kolonisti nasledili hrano od Nemcev, pa tudi s semenom so bili preskrbljeni. Vročina in pomanjkanje padavin naslednje leto pa sta povzročili zelo slabo letino. Rezervé so skopnele in vsak je bil v glavnem navezan na pridelek s svoje zemlje. Dobro so rodili samo vinogradi. Namesto da bi kolonisti vino prodali, saj so dobili za liter vina tudi do 5 kg pšenice v oddaljenih ravninskih vaseh, so vino popili. Istega leta so mnogi klonili in se vrnili, ostali pa so še nekaj let čutili posledice te suše.

Podnebje ali bolje rečeno veter, pomešan s prahom, je močno oviral normalno življenje kolonistov. Še sedaj, po petnajstih letih, se kolonisti pritožujejo, da jih veter duši, poleti pa jim velika vročina krati spanec. Vse to nedvomno manjša fizične sposobnosti človeka, in precej kolonistov je zbolelo prav za tuberkulozo. Zaradi tega so v Gudurici sklicali sestanek Slovencev, kjer so sklenili, da je treba uživati čimveč in čimbolj mastno hrano. Večina Slovencev se je tega nasveta, ki so ga podprli tudi zdravstveni organi, držala.

Na hektarski donos je v prvih letih po naselitvi vplival drug način obdelovanja, z drugačnimi sredstvi in orodjem kot v Sloveniji. Razen tega pa mnogi kolonisti pred kolonizacijo niso obdelovali zemlje ali pa se kot bivši poljski delavci niso takoj znašli na sedaj svojem kosu zemlje. Ti so zemljo dali v zadrugo ter sami delali v njej. Le malo je bilo takih, ki so se zaposlili kot uslužbenci v zadrugah in v ostalih uradih v teh naseljih. V Gudurici je bil vse od leta 1946 pa do 1952 župan Slovenec.

Iz nepopolnih podatkov za koloniste v Vršču je razvidno, da je od 152 kolonistov bilo 58 ali 38,1% kmetov; enako je bilo tudi število delavcev. Razen tega je bilo med njimi še 17 uslužbencev, 5 obrtnikov, 2 zidarja, po en krojač, bolničarka, mizar, brivec, železničar, učitelj, trgovski pomočnik in gostilničar.

Bolj zanimivo bi bilo pogledati poklic kolonistov v Gudurici, in to za koloniste, ki so bili še leta 1960 v Banatu. Seveda bo sedaj slika zaposlitve precej drugačna, ker je od leta 1946 mnogo otrok odraslo in se zaposlilo.

Poklici kolonistov, ki so bili še do marca 1960 v Gudurici, pred prihodom v Banat: 15 kmetov, 8 poljskih delavcev, 5 delavcev, trije vrtnarji, po dva sodarja, čevljarja, kolarja, rudarja ter po en uslužbenec, zidar, kovač, lesni manipulant, mesar, mizar, mehanik.

Poklicna struktura istih po letu 1960: 25 kmetov, 6 delavcev, 5 poljskih delavcev, 2 kovača, 2 uslužbenca, 2 vrtnarja, po en zidar, mizar, čevljar in sodar.

Kakor vidimo, je število kmetov povečano kar za 10, manj pa je poljskih delavcev, ki so postali kmetje in obrtniki. Pa še ti, ki so ostali, opravljajo svojo obrt v zadrugi, zraven pa obdelujejo košček zemlje, ki so jo dobili ob kolonizaciji.

Če pa dodamo k zgornjemu seznamu še poklicno strukturo ljudi, ki so se zaposlili prvič šele v Gudurici, je stanje naslednje: kmetov 28, poljskih delavcev 23 (od tega 11 na državnem posestvu), delavcev 25 (4 v kamnolomu; v Ljubljani 11, od tega 8 v Litostroju, 3 v Mariboru in 1 v Kočevju), traktorista v zadrugi 2, kovača 2 (1 v zadrugi), vrtnarji 3 na državnem posestvu, uslužbenca 2, mizar, zidarja 2, čevljar, sodar, krojač (v Vršču), šofer in mehanik (v Vršču).

Ze iz navedenega prav lepo vidimo, da se je število kmetov kaj malo povečalo. Vsi mladi so se zaposlili v zadrugi ali na državnem posestvu, veliko pa jih je odšlo v Slovenijo, kjer so se zaposlili kot

navadni delavci in si postopoma pridobivajo kvalifikacijo. Razen v Vršču, ki pa tako že nima dovolj prostih delovnih mest za zaposlitev svojih prebivalcev, nimajo možnosti zaposlitve daleč naokoli. Zato odhajajo v zadnjih nekaj letih prav vsi, ki končajo osemletko, v Slovenijo. Pred tem pa so se pretežno zaposlili v zadrugi in na državnem posestvu, kjer so cenjeni kot dobri delavci.

Po prihodu v omenjena štiri naselja so kolonisti razen zadrug osnovali tudi svoja prosvetna društva in šole. V šolah so poučevali slovenski učitelji-kolonisti. V Gudurici so leta 1946 takoj po prihodu osnovali prvi, drugi, tretji in četrti razred osnovne šole z okrog 60 učenci. Ti oddelki so obstajali do leta 1955, ko so jih zaradi pomanjkanja slovenskega učnega osebja ukinili. Tudi v Vršču, Veliki Gredi in Banatskem Plandištu so že leta 1946 osnovali vse štiri razrede osnovne šole z dvema učiteljema, ki so jih pa do leta 1954 vse ukinili. Glavni vzrok za ukinitve je bil, razen pomanjkanja učnega osebja, ta, da so otroci Slovencev že obvladali srbski jezik in tako niso več čutili potrebe po slovenski šoli.

Maja 1946 so Slovenci v Gudurici ustanovili kulturno umetniško društvo »Sterija«. V ta namen so dobili stavbo, ki so jo sami popravili, napravili oder in kulise. Imeli so mešani in moški pevski zbor, s katerim so nastopali na proslavah ob rojstnem dnevu Franceta Prešerna in ob podobnih prilikah. Najbolj igrana igra je bila »Hlapec Jernej in njegova pravica«. Še danes obstaja tudi čitalnica z okrog 300 knjigami. Večino teh so dobili kot dar iz Ljubljane. Zadruga pa je dobila precejšnje število strokovnih knjig. Vsaka knjiga je bila na leto 5-krat izposojena. Delo društva je zamrlo leta 1953. Na papirju pa obstaja še danes ter zaživi ob različnih priložnostih.

V Vršču so leta 1946 osnovali kulturno umetniško društvo »France Rozman« v podobnih razmerah glede prostorov in z istim programom kakor v Gudurici. Člani društva so bili zelo agilni ter so leta 1946 organizirali javno trgatve; precej so tudi gostovali v okoliških krajih. Leta 1958 je prenehalo aktivno delo društva.

Prav tako sta v Veliki Gredi in Banatskem Plandištu delovali kulturno prosvetni društvi vse do leta 1953, ko je delo zamrlo. Glavni vzrok za nedejavnost teh društev je bilo vse večje odhajanje Slovencev v Slovenijo, s čimer so se razredčile vrste tistih, ki so držali društvo pri življenju.

Petnajstletno bivanje v Banatu pa ni povzročilo večjih sprememb v načinu prehrane, v načinu oblačenja in ni odpravilo slovenske govornice. Slovenci govorijo med seboj slovensko, seveda z napakami in z mešanjem srbskega jezika. Drugače pa je pri otrocih, ki se družijo v igri z vrstniki drugih narodnosti in zato le slabo govorijo slovensko. Zopet je vzrok odhajanje slovenskih družin domov. V ulicah, ki so bile nekoč strnjeno naseljene s Slovenci, so le še posamezne hiše slovenske in še te počasi izgubljaajo tesnejše stike med seboj.

Okraj Kranj

	družin	oseb		družin	oseb
Jesenice	9	49	Žirovnica	1	3
Kočna	2	6	Gorje	1	3
Blaj	1	6	Kranj	1	1
Krnica	1	5	Duplje	1	1
Dobrava	1	3	Golnik	1	1

Okraj Novo mesto

	družin	oseb		družin	oseb
Novo mesto	5	14	Škovec	1	3
Šentrupert	3	13	Škemljevec	1	1
Črnomelj	2	12	Ogulin	1	1
Gaberje	2	5	Metlika	1	1
Lopata	1	7	Dobrnič	1	1

Okraj Trbovlje

	družin	oseb		družin	oseb
Trbovlje	2	9	Zidani most	2	4
Brestanica	2	7	Videm-Krško	2	2
Sv. Jedert	2	6	Radeče	1	5
Brežice	2	6	Zagorje	1	2
Kostrevnica	2	6	Izvir	1	2
Globoko	2	9	Dobovec	1	2

Okraj Kočevje

	družin	oseb		družin	oseb
Kočevje	5	24	Mozelj	1	1

Okraj Gorica

	družin	oseb		družin	oseb
Gorica	2	5	Kneža	1	1

V ljubljanski okraj se je odselilo daleč največje število dosejencev — 186. Vzrok temu je industrija v Ljubljani, veliko pa se je kolonistov iz teh krajev vrnilo na svoje domove. Enako je v mariborskem okraju. Maribor je sprejel od vseh naselij največ povratnikov — 78, katerih polovica so prišli kot posamezniki. Spet drugi se vračajo v kraje nekdanjega bivanja, vendar tako, da predhodno pošljejo tja po enega člana družine, ki jim v enem ali več letih pripravi stanovanje ter priskrbi zaposlitev. Seveda velja to le za koloniste, ki so se vrnili po letu 1950. Tisti, ki so se vrnili takoj, so se pa v veliki meri naselili po vsej Sloveniji. Tretji so se naselili v izpraznjena agrarna področja v Sloveniji sami, za kar so najbolj značilen primer Apače pri Radgoni.

Vsekakor zanimiva je starostna struktura kolonistov, ki so še v Banatu. Vseh letnic je 405, torej le 8 manj, kot je kolonistov v Gudurici, Veliki Gredi in Banatskem Plandištu. Za Vršac pa točnejših podatkov ni bilo moč dobiti. Razdelitev teh kolonistov v skupine čez 50 let starosti, od 20 do 50 in do 20 let, je naslednja:

Do leta 1910 je bilo rojenih 107 kolonistov ali 26,4 %, od tega 57 moških in 50 žensk.

Od leta 1910 do 1940 je bilo rojenih 156 kolonistov ali 38,5 %, in to 73 moških in 83 žensk.

Po letu 1940 je bilo rojenih 142 kolonistov ali 35,0 %, od tega 90 moških in 52 žensk.

Torej je ostalo v obravnavanih treh naseljih 220 moških ali 54,3 % in 190 žensk ali 45,7 %.

Ze bežen pogled na starostno piramido nam jasno pokaže ugotovitve iz prejšnjih poglavij. Prevladujejo kolonisti visoke starosti in pa otroci. Najmanj pa je mladine po 18. letu starosti, ki ne odhaja množično v Slovenijo že samo zaradi odselitve iz Banata, temveč že zaradi splošnega pojava — bega z dežele v mesta.

Velika oddaljenost, zlasti pa močno drugačno prirodno okolje, na katero se niso navadili Slovenci niti v 15 letih bivanja v Banatu, sta osnovna vzroka za takšen izid kolonizacije. Prav neverjetno močno je domotožje kolonistov in vsakemu je cilj — vrnitev v Slovenijo. Mnogo se jih je že vrnilo in le majhno je število tistih, ki se ne bodo nikoli vrnilo v stari kraj.

Zaključek

Osemsto ena slovenska družina je prišla v letih 1945 in 1946 v pet banatskih naselij: Vršac, Veliko Gredo, Banatsko Plandište, Gudurico in Dužine. Koliko od teh jih je živelo vsaj nekaj let v Banatu ter obdelovalo zemljo, ni mogoče točno ugotoviti.

Mnogi so se že takoj po kolonizaciji vrnilo, mnogi pa so odšli kar preko noči, da se sploh ne ve kam. Tukaj so se razkrajale družine, nastajale pa so nove. Prva leta so razvili kolonisti-obrtniki svojo obrt v teh naseljih, a so se sčasoma vključili v zadrugo. Marca 1960 je ostalo od 801 še 178 slovenskih družin v obravnavanih naseljih, kar znaša le 22,2 %. Kako hitro pa se bo manjšalo število Slovencev v naslednjih letih, nam pove število kolonistov, ki so se vrnilo v prvih treh mesecih leta 1960. Kar 11 družin se je vrnilo v tem obdobju, kar znaša znatno več kot v prejšnjih letih v istem obdobju.

Čeprav šele na koncu, bi se želel v prvi vrsti zahvaliti predstojništvu Inštituta za geografijo SAZU za podporo pri proučevanju te zanimive snovi. Dalje vsem kolonistom Slovincem v Banatu, ki so mi bili v veliko pomoč pri zbiranju podatkov, zlasti še tovarišu Jožetu Komočarju, kolonistu iz Gudurice.

KNJIZEVNOST

1. Branislav Bukurov, Vršačke planine. Novi Sad 1950.
2. Branislav Bukurov, Fizičko geografske i antropogeografske prilike Vojvodine. Vojvodina (1944 do 1954). Str. 7—15. Matica Srpska, Novi Sad 1954.
3. Todor Milovan, Alibunarsko Vršačka ravan. Zbornik Matice srpske št. 6, str. 36—62. Novi Sad 1954.
4. Viktor Neugebauer, Prilog poznavanju geneze slatina u Vojvodini. — Zbornik Matice srpske št. 5, str. 5—18. Novi Sad 1954.
5. Spiski o kolonizaciji, knjige državljanstva, matične knjige, katastrske mape in protokoli.

LA COLONISATION DES SLOVÈNES DANS LES VILLAGES DU BANAT

Résumé

Vers la fin de la seconde guerre mondiale, les habitants allemands de la Vojvodina se sont retirés avec les troupes allemandes. Pour la plupart, c'étaient des collaborateurs de l'occupant qui ont abandonné ainsi leurs maisons et de vastes surfaces de terre fertile. Là s'établirent d'après la loi de colonisation, déjà vers la fin de l'année 1945 et plus tard, des colons de tous les pays de notre Etat, parmi ceux-ci des Slovènes dans un nombre considérable. Les Slovènes se sont établis dans cinq villages au Banat: Vršac, Gudurica, Velika Greda, Banatsko Plandište et Dužine. Dans les quatre premiers villages, bien des familles sont restées jusqu'aujourd'hui, tandis qu'à Dužine, il n'y a plus que quatre familles slovènes.

On peut diviser les habitants slovènes actuels des villages mentionnés d'après le temps en deux groupes dont le plus fort avec plus de 95 % d'immigrés est composé de ceux qui s'y établirent en 1945 et jusqu'au milieu de l'année 1946 et y arrivaient en transports. Le second est composé de colons arrivés après cette période jusqu'aujourd'hui. Ainsi, en 1945 et 1946, 250 familles sont venues à Vršac, 280 familles à Gudurica, 99 à Greda et 112 à Banatsko Plandište. Somme toute, 801 familles slovènes qui sont restées au Banat au moins quelques mois.

En général, les colons étaient des combattants de la lutte nationale libératrice NOV et victimes de la terreur fasciste qui ont perdu pendant la guerre tout leur bien. Assurément, il y avait aussi beaucoup d'anciens travailleurs désirant obtenir leur partie de terre. Par conséquent, le nombre le plus considérable des colons est tiré des contrées agraires arriérées et surpeuplées où loin aux alentours un emploi de caractère non agricole ne fut pas possible, surtout en Prekmurje et Bela krajina. Pourtant, la plus grande partie de colons rentra en Slovénie justement de ces contrées, déjà quelques jours ou semaines après. C'est là qu'il faut chercher la cause de leur part peu considérable dans la colonisation.

Les villages au Banat établis par les Slovènes sont situés dans unités naturelles très variées et très différentes des contrées d'où les Slovènes sont venus. Velika Greda et Banatsko Plandište sont situés sur une terrasse basse et stérile, tandis que le hameau Dužine est situé déjà sur le passage sur une terrasse alluvienne. Par conséquent, la terre devient humide déjà après une pluie insignifiante, le terrain est plat et les Slovènes abandonnèrent ces colonies pour s'établir à Vršac et à Gudurica, situés tout près des montagnes cristallines de Vršac. Leur propriété s'étend jusqu'aux montagnes de Vršac, au terrain bas alluvien le long des ruisseaux et jusqu'à la terrasse diluviale. Dans ce milieu, les Slovènes se sentaient le mieux; là, il

était aussi très facile de trouver une occupation, c'est pourquoi, le nombre des Slovènes y resta toujours très considérable jusqu'aujourd'hui.

A l'arrivée dans le Banat, tous les colons furent incorporés dans les coopératives agricoles. Celles-ci leur labouraient la terre, rachetaient les produits agricoles. Avant tout, il a fallu prêter assistance à de nombreux colons qui, jusqu'à ce temps là, n'avaient jamais labouré la terre. La structure de profession de ces colons, demeurés jusqu'au mois de mars 1960 à Gudurica, à l'arrivée au Banat était la suivante: 15 fermiers, 8 laboureurs, 5 ouvriers, 13 jardiniers, 2 tonneliers, 2 cordonniers, 2 charrons, 2 mineurs, 1 employé, 1 maçon, 1 forgeron, 1 manipulateur de bois, 1 boucher, mécanicien. Leur structure de profession après la colonisation fut changée en: 25 paysans, 6 ouvriers, 5 laboureurs, 2 forgerons, 2 employés, 2 jardiniers, 1 menuisier, 1 maçon, 1 cordonnier, 1 tonnelier. D'ailleurs, tous, à l'exception des ouvriers, sont employés à la coopérative agricole ou sur le domaine d'État. Ce sont des colons plus âgés. Leurs enfants sont occupés dans les entreprises industrielles en Slovénie et forment, pour ainsi dire, le commencement d'une transplantation postérieure de toute la famille.

Dans les contrats sur la colonisation de 1945 et 1946 et plus tard, est mentionné que les colons ne devaient pas vendre la terre et la maison, les donner à ferme, en faire cadeau, les partager etc. 15 ou 20 ans après la réception. Justement, cette circonstance retient beaucoup de colons jusqu'aujourd'hui au Banat. C'est qu'en cas du départ avant l'expiration de ce délai, la terre appartiendrait à la coopérative agricole, la maison, cependant, à la commune. Pourtant, en dépit de cela, des 801 familles slovènes en 1946, il ne resta que 182 ou 22,2 % des familles slovènes dans les 5 villages au Banat jusqu'au mois de mars 1960.

La plupart des colons sont rentrés immédiatement les premières années après la colonisation; plus tard, le nombre des partants chaque année resta le même.

Les colons, qui sont rentrés les premières années après la colonisation, rentraient en majeure partie dans les pays d'où ils immigrèrent ou dans les anciens centres industriels. Pourtant, leur immigration se dirigea plus tard presque exclusivement dans les plus grands centres industriels: à Ljubljana 28 familles avec 76 personnes; à Maribor 28 familles avec 78 personnes; à Celje 11 familles avec 45 personnes et à Jesenice 9 familles avec 49 personnes. Plus de 10 familles seulement immigrèrent à Apače, contrée agraire — 11 familles avec 66 personnes, où régnait le même problème qu'en Vojvodina. Il y avait ainsi au mois de mars en 1960 à Vršac 72 familles avec 207 personnes, à Gudurica 62 familles avec 231 personnes, à Velika Greda 27 familles avec 116 personnes, à Banatsko Plandište 17 familles avec 66 personnes et à Dužine 4 familles. La plupart des colons slovènes est donc restée dans les villages au pied des montagnes de Vršac et de Gudurica.

Pourtant, après l'écoulement de 20 années, le nombre des Slovènes diminua même dans ces lieux. C'est à dire que le nombre des Slovènes qui se sont mis à travailler sur la terre avec acharnement est très petit. En général, leur but unique est le retour en Slovénie ce qui sera rendu possible par leurs enfants, déjà employés en Slovénie.

Pregled krajev izselitve kolonistov v Banat in vrnitve v Slovenijo